

SULEV NÕMMIK:
"Kui näeme, siis teretame!"

Armastatud
elulood

Gerda
Kordemets

Anne
Tuuling

SULEV NÕMMIK:

"Kui näeme,
siis teretame!"

Toimetanud Tuuli Rehema
Kujundanud Andres Tali

Fotod Eesti Rahvusringhäälingu ning
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi,
Eesti Rahvusooperi arhiividest ja erakogust

Esmatrükk 2011, uus trükk 2017

© Gerda Kordemets ja Anne Tuuling
©Tänapäev, 2011 ja 2017

ISBN 978-9949-27-114-6

www.tnp.ee

Trükitud AS Printon trükikojas

Sisukord

2. august 2010. Proloog	9
Alguses oli Hiiumaa	11
Neljale öele sünnib üks laps	15
Isa lugu	21
1943. aasta sõjasuvi	23
<i>Poisipõlve pildid</i>	38
Veri viib rähnipoja puu otsa	64
Balletikoolis	71
<i>Nõmmik meenutab</i>	77
Balletitantsijana Estonia palgal	78
Aili ja Tiia-Mai	86
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	90
Pääru	92
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	96
<i>Kukejutt</i>	96
Kirjutamisest	109
Sõbrad	119
Algupärandid I	125
Muhulaste imelikud juhtumised	125
Jumalik komöödia	133
Kiri nõudmiseni	140
Muinaslugu muusikas	146
Neli musketäri	148
Näitleja Sulev Nõmmik	153
<i>Nõmmik meenutab</i>	155
Algupärandid II	158
Poissmehed	158
Suvitajad	160
Kevade	162
Tippaeg	169
Mehed ei nuta	169
<i>Nõmmik meenutab</i>	183
Pipi Pikksukk	186
Noor pensionär	195

Mees La Manchast	200
<i>Nõmmik meenutab</i>	207
Klassikaline operett	211
Kuninga loož	211
Nahkhiir	214
Nõmmik proovisaalis	220
Rose Marie	223
Sel ööl	225
Röövimine keskööl	227
Töötused, töötused	227
Casanova	230
Montmartre'i kannike	232
Krahv Luxemburg	235
<i>Nõmmik meenutab</i>	239
Jõmm	242
Siin me oleme	248
Estraad	268
<i>Parim nali, mis teiega on juhtunud?</i>	270
Koos Viisimaaga	271
<i>Nõmmik meenutab</i>	276
Nõmmik ja Viisimaa	277
<i>Nõmmik meenutab</i>	281
Koos Abeliga	283
Nõmmik ja Abel	285
Eesti Reklaamfilm	290
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	292
<i>Nõmmik meenutab</i>	294
Harrastused	295
Ratsutamine	295
Purjetamine	297
VTK	297
Kalapüük	298
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	298
Motosport	300
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	301
Auto	302
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	303
Lugemine ja muusika	304
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	304
Kärna Äрни sündimine	307
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	313
<i>Räägib Uduvere vanamees</i>	317
Viimane vaatus	318
Tütar Tiia-Mai oma isast	323
Mõtisklus aastast 1987	332
Allikad	335

*Pühendatud
Ailile ja Tiia-Maile*

2. august 2010
PROLOOG

On 2010. aasta erakordselt kuuma suve järjekordne lämmatav hommik. Kohtume Sulev Nõmmiku tütre Tiia-Maiga Saaremaal Triigi sadamas, et seilata koos üle mere Hiiumaale – kokku saama Nõmmiku väheste sugulastega.

Tiia-Maiga, Sulevi ainsa tütreaga, lõpeb veel üks haru selles sugupuus.

Need, kes teisel pool merd, pole ka enam esimese ringi sugulased, hõimlased ollakse vanaisade-vanaemade kaudu. Aga vereside on olemas ja hiiu veri öeldakse olevat kange kraam.

Kokkusaamine on lepitud Reigi kiriku juurde, otse üle tee kunagisest Pihla kõrtsist, mille viimane peremees oli Sulev Nõmmiku vanaisa Peeter Nabi.

Jõuame lepitust varem ning püüame omal käel leida Tiia-Mai esivanemate kalme. Leiamegi – Peeter ja Liisa Nabi hauad on värskest rohitud, riisunud, lilledki ehteks. Nagu kallist külalist ootamas.

Sugulasi saabub mitu autotäit. Tutvumised, kallistamised. Elevust on palju. Kõik sugulased on naised, või vähemasti on kohale tulnud ainult naised. Siin on Sulev Nõmmiku emapoolse vanaema Liisa Nabi (neiuna Beekman) venna Villem Beekmani tütre Alma kaksikud Taimi ja Maimu, poja Kaarli tütar Linda ning tütre Lisette tütar Liivia.

Koos käime veel kord Peeter ja Liisa Nabi kalmul. Teeme pilte.

Kunagise Pihla kõrtsi koha peal on kadakatesse ja rohtu kasvanud kühm. Jääb imestada, kui kiiresti ikkagi aeg tasandab – alles 80 aastat tagasi kees selles paigas vilgas elu.

Küllap on oma osa mänginud progress. Pihla kõrts lammutati varisemisohu tõttu mõni aeg pärast Peeter Nabi surma. Elu oli edenenud, kõrtsi järele polnud sellises maailmalõpupaigas enam mingit vajadust. Ilmaudised tulid ajalehega kohale ja napsu sai poest.

Teetegemiste käigus lükati kord-korralt siledamaks ka kunagine Hiiu-
maa suurim mägi, millest alla sõites käinud kõhust mõnus jutt läbi.

Viimane silendamine ja sirgendamine on parajasti pooleli ka 2010.
aasta suvel.

Uus asfalt kleepub kingataldadele ning moodne kollane ekskavaator
puhkab endise Pihla kõrtsi kalmul, nagu märk sellest, et tagasiteed ei ole,
minna saab ainult edasi.

Paar päeva hiljem loeme rõõmuga Kõrgessaare valla üldplaneeringu
seletuskirjast, et vallal on plaanis kuulus Pihla kõrts taastada. Tol päeval
seal kõrtsikohas seistes me seda veel ei teadnud.

Üks mõte on. Ei saa ju olla juhus, et just siit, paigast, millest Juhan
Smuul ja Gustav Ernesaks on kirjutanud ooperi, põlvneb mees, kes veetis
enamiku oma elust meie rahvusliku ooperiteatri heaks luues, mis sest, et
kergemas žanris, mille õigustatuse üle rahvusooperis vaieldi siis ja küllap
vaieldakse tänaseni.

Siin, sügaval Hiiumaa mullas ja meres on selle mehe juured, kellest sai
aastateks eestlastele rahvaliku huumori võrdkuju.

Siit Pihla kõrtsi künkalt, Reigi kiriku vastast, Hiiumaa kiviselt rannalt
saab alguse Sulev Nõmmiku lugu.

Alguses oli Hiiumaa

Kärdlast paarkümmend versta Kõpu suunas, Aino Kalda kuulsaks kirjutatud Reigi kiriku vastas seisib aastasadu Pihla kõrts. Seegi koht on ajalooliselt oluline ning andnud ainekultuurile mitmele loojale. Herman Sergo Hiiumaa romaanides "Randröövel" ja "Näkimadalad" on Pihla kõrtsil oma koht. Juhan Smuuli libretole loodud Gustav Ernesaksa ooperi "Tormide rand" üks olulisemaid stseene leiab aset nimelt siin, Pihla kõrtsis.

Ooperi kulminatsioon on 4. pildis, mille tegevus viibki vaataja Pihla kõrtsi, kuhu randlased on pärast väsitavat tööpäeva kokku kogunenud. Just siit on pärit "Tormide ranna" kuulsaim muusikaline number, ooperi piiridest kaugele välja, päris rahva sekka kasvanud kõrtsmiku retsitatiiv ja laul, mida rahvas tunneb paremini küllap laulu esimeste ridade järgi: "Vanasti, kui maailm loodi, lõi ka jumal Hiiumaa ...".

Rannarahva õhtusel puhkehetkel jutustab Saaremaalt pärit Saare Juhan meestele loo, millele kõrtsmik, kes küll oma sõnul poleks uskunud, et üks saarlane nii hea loo oskab jutustada, on sunnitud samaga vastama: "Ja tasuks talle juttu vestma pean, sest muidu Pihla kõrtsile jääks häbi!"

Vanasti, kui maailm loodi, lõi ka jumal Hiiumaa.
Alul tühi, siis vast toodi kadakas ja mänd ja saar.
Vaatas jumal, ikka paljas, nõnda küll ei lähe see.
Ja siis enda tarvis naljaks, kloppis valmis hiidlase.

Mehel olid vembud meeles, ajaks, seltsiks naganad,
sest et saarel keset mere puudus naine, parun, papp!
Igav hakkas, keda nõogid, keda ninapidi vead?
Ümberringi meri röögib, peksab vahtu vastu pead.

Mõeldi ülal, taevast saata inglit naeruks tal ei saa.
Ja siis ühel päeval, vaata, jumal löigi Saaremaa!
Saaremaa niisama paese, aga naeruks hiidlasel
löi ta sinna naljavaese, aga tööka saarlase!

Sulev Nõmmik auväärsete Pihla kõrtsmike järeltulijana on teinud kahe saarerahva vahel lepitust – saanud kaasa hiidlase naljasoone ning kandnud selle üle mere töökate saarlaste maale.

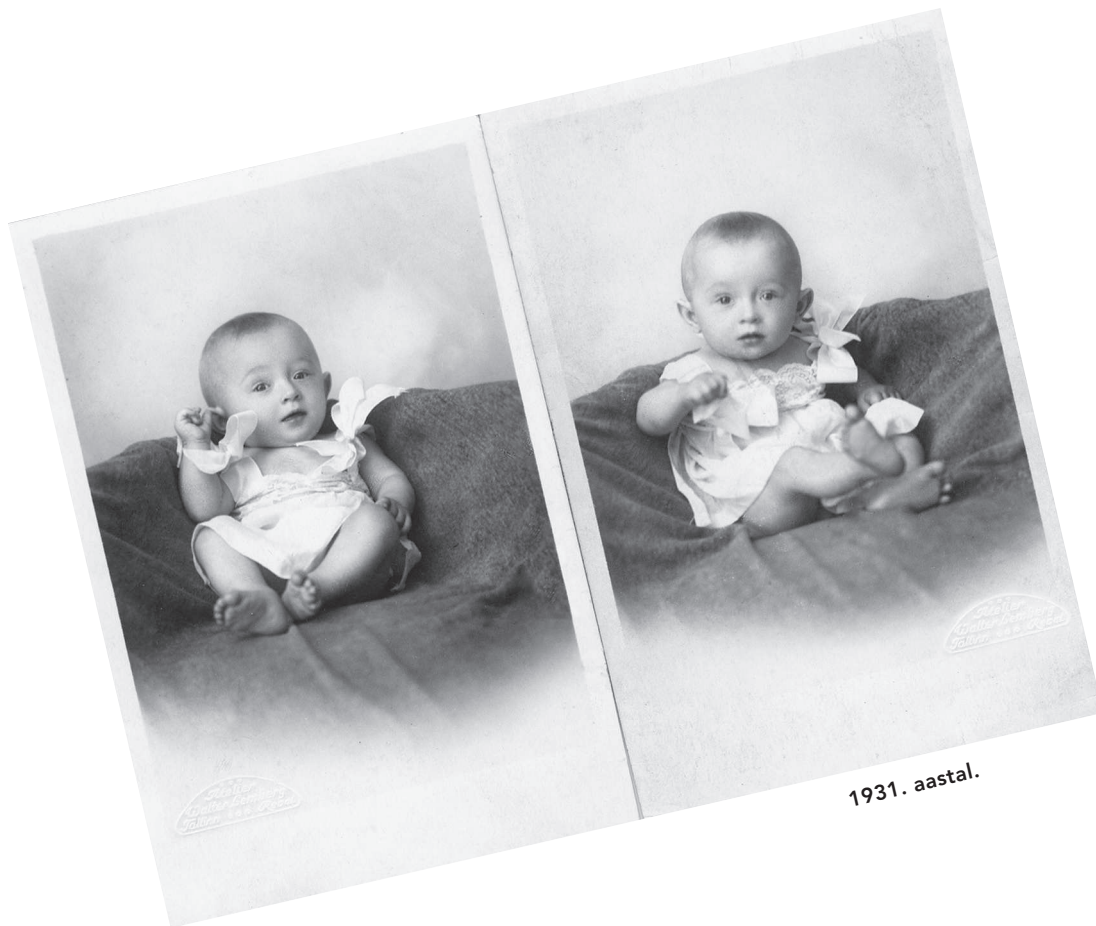
Pihla kõrtsi on üksikasjalikumalt kirjeldanud keegi A. Laane – ilmselt ajalehes Nõukogude Hiiumaa, kuigi säilinud väljalõikel puudub väljaande nimi ja kuupäev.

“Omaaegne kõrtsihoone oli madal paekiviehitis, lameda, tõrvapapiga kaetud katusega. Aknad olid väikesed ja korsten paistis maja madaluse tõttu eriti pikk. Umbes kolmandiku majast võttis enda alla avar tall, kus asusid kõrtsmiku loomad ja ka öömajaliste hobused. Hoonet poolitas koridor, kust üks uks läks talli, teine kõrtsiruumi. Kõrtsis valitses alati rõskus ja tallilõhn. Kõrtsi pearuum [---] oli kaunis avar, tellistest laotud põrandaga.

Välisseina ääres oli umbes meetrikõrgune lõõr, mis soojendas ruumi ja millel istusid ka külalised, kellel laudade ääres ruumi ei jätkunud. Otsas oli laoruum ja kõrval kõrtsmiku eluruumid, mida kasutati ka saktetoana. Kõrtsi ait asus üle maantee, kiriku väravas.”

Kui mandril asuvad kõrtsid olid pikkade vahemaade tõttu peamiselt öömajaks ja hobuste puhkamiskohtadeks, siis Pihla kõrtsis ööbisid enamasti vaid Ristna ja Kõpu elanikud, kel päev Kärdlasse või Heltermaale sõites napiks jäi. Talvel peatunud siin ka võõrad, kes üle jää Hiiumaale tulid.

Mõisa aegu olnud Pihla kõrtsil hiidlaste elus oluline informatsiooni- allika roll. Hiidlasest jutustaja Peeter Uip, kes puhkab nüüd juba üle kolmekümne aasta väarikalt Reigi kalmistul, on 1962. aasta juunikuus Eesti Raadiotele antud intervjuus jutustanud: “Vanasti pidi kirikus käima, seepärast, et muidu ei teadnud kunagi mõisa käskusid, kuskohata tööle tuleb minna või kas tööd ära jääda. Peale kirigu anti Pihla kõrtsis kõik käsud kõrtsilaulu välja. Ja selleks oli järgmine kord. Kõige esmalt läks üles Reigi kubjas, tähendab tol ajal tuntud kubjas Jüri, seejärel läks Saare kubjas, siis Lauka kubjas ja viimaks oli Papi kubjas. Viimane, mis andis oma käskusid. Ja kirigus pidi käima selle peale vaatamata, et inimesed olid küll tüdind ja väsind, aga kui sa kirigusse ei lähe, siis tuli kirigu uudiseid minna järgmise peresse kuulama.”

Kirik oli ka see koht, kus saadi lisaharidust, eriti lugemise ja laulmise alal. Kord juhtus aga nõnda, et talumees leidis raamatu, mille otstarbest ei osanud ta midagi arvata. Pakkus seda siis küll mõisahärrale, küll teistele. Kõik küsisid, milline raamat välja näeb, on see täis kirjutatud või tühi, on seal pilte sees või midagi muud. Talumees lõi aga muudkui käega ja ütles lõpuks, et pole seal pilte ega sõnu, vaid "seal on õrred sees ja pätagad peal kuiumas". See oli noodiraamat.

Pihla kõrtsis oli ka XIX sajandi alul suur rootsi soost talupoegade vastuhakk mõisnikule, mida Herman Sergo on kirjeldanud oma raamatus "Näkimadalad".

Reigi lähedal asub Rootsi küla. Selle nime panid külale kohalikud eestlased pärast seda, kui krahv Stenbock sealsed rootslased 1781. aastal Ukrainasse ümber asustas. Teatavasti olid Hiiumaa rannarootslastel Hiiumaa vabahärra Axel Julius de la Gardie (1637–1710) välja antud priiusekirjad, mille kohaselt nad olid mõisaorjusest vabad. Kaua aastaid tunnistasid neid kirju ka kohalikud mõisnikud, kuid Stenbocki hakkasid ahvatlema

rootslaste küla head maad. Ta võttis need omandiõiguse alusel rootslastelt ära, nagu see sündis mujalgi Eesti- ja Liivimaal. See tegu kutsus esile rannarootslaste vastuhaku, mille tegevuskohaks sai Pihla kõrts.

Tuhatkond mässulist hiiurootslast saatis parun Hiiumaalt välja. Tsaarina Katariina II kirjutas alla ukaasile, mis lubas rootslastel ümber asuda Lõuna-Ukrainasse, uutele asumaadele. 20. augustil 1781 kogunesid ümberkaudsetest küladest pärit väljarändajad Ristimäele, kus peeti viimane jumalateenistus oma kihelkonna piires. Pandi püsti rist, mille all Reigi kirikuõpetaja C. Forsmann jumalasõna luges, ja tehti ka väiksemaid riste. Nii jäeti hüvasti paigaga, mis oli olnud rootslastele koduks juba vähemalt 400–500 aastat. 1782. aasta maikuus jõudis "töötatud maale" veidi üle poole rännaku alustanuist.

Vabanenud maadel moodustas järgmine omanik Otto Reinhold Ludwig Ungern-Sternberg karjamõisa, mille nimetas oma enesetapjast poja Otto Dietrich Gustavi mälestuseks ehitatud Reigi kiriku järgi.

Pihla kõrtsi peamised kliendid olid kohalikud, tagasihoidlikud ja aeglased hiidlased, nii olevat seal olnud vähem ka igasuguseid ärplemisi ning kõrtsinalju. Samuti polevat siin ette tulnud hobusevargusi ega enese vae-seks joomist, mida mandri kõrtsides sagedasti juhtus. Küll aga olevat Pihla poisid saanud hakkama sellega, et joonud maha oma pruudi.

Pihla kõrtsis lõpetati viinamüük XIX sajandi algul, mil tsaarivalitsus võttis selle monopolina oma kätte. Kõrtsi ruume kasutati hiljem kauplusena ja õllemüügikohana.

Pärast viimase kõrtsimehe Peeter Nabi surma 1929. aastal sattus maja varisemisohtu ja lammutati.